

Latvijas Zinātnes padome

**Novērtējums par netiešo izmaksu apmēru
Valsts pētījumu programmās salīdzinājumā
ar citiem Latvijā īstenotiem pētījumu
programmu un projektu veidiem**

Latvijas Zinātnes padome

Rīga, 2024

Finansējot pētnieciskos projektus, tradicionāli projektu izmaksas sadalās tiešajās attiecināmajās izmaksās (turpmāk – tiešās izmaksas) un netiešajās attiecināmajās izmaksās (turpmāk – netiešās izmaksas). Tiešās izmaksas sedz zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksas, projekta īstenošanai nepieciešamā inventāra, instrumentu un materiālu iegādes, piegādes un amortizācijas izmaksas, pakalpojumu izmaksas, komandējumu izmaksas. Savukārt netiešās izmaksas nav tieši saistītas ar projekta īstenošanu un projekta rezultātu sasniegšanu, bet atbalsta un nodrošina atbilstošus apstākļus projekta ietvaros atbalstāmo darbību īstenošanai. Kā netiešo izmaksu piemērus var minēt: komunālos maksājumus, t.sk. elektroenerģija, telpu īre, noma, ūdensapgāde un kanalizācija, apkure (siltumenerģija) un gāze, atkritumu izvešanu; sakaru pakalpojumus (pasts, internets, telefona sakari u.c.); biroja izdevumus (kancelejas preces, datorpreces, kopēšanas pakalpojumi u.c.); kopējās lietošanas iekārtu uzturēšanas un apkopes izmaksas; telpu, tai skaitā koplietošanas, uzturēšanas izdevumus; saimniecības materiāli; transporta izdevumus; apsardze; apkalpojošā personāla un administrācijas atlīdzības (*šo uzskaitījumu nevar uzskatīt par izsmēlošu!*). Visbiežāk netiešās izmaksas tiek aprēķinātas vienā no trīs veidiem kā noteikta izmaksu daļa no visa projekta:

1. tiešajām izmaksām,
2. tiešajām izmaksām, no kurām ir izslēgtas ārpalpojumu un līdzīgas izmaksas (šo izslēdzamo izmaksu formulējums var atšķirties),
3. atsevišķo tiešo izmaksu daļas - atlīdzības izmaksām.

Jāatzīmē, ka nosakot netiešās izmaksas kā daļu no atlīdzības izmaksām, jau pēc būtības no netiešajām izmaksām tiek izslēgtas ārējo pakalpojumu izmaksas.

Netiešo izmaksu aprēķināšanas kārtību un likmes Latvijas valsts budžeta finansētām programmām un projektiem, ietverot arī starptautiskās sadarbības pētniecības programmas, prioritāri nosaka attiecīgo pētījumu programmu reglamentējošie Ministru kabineta noteikumi (turpmāk – MK Noteikumi), atsevišķos gadījumos atstājot regulāciju vai tās detalizāciju attiecīgās programmas konkursu nolikumu ziņā. Latvijas Zinātnes padome (turpmāk – Padome) tās administrēto Valsts pētījumu programmu (turpmāk – VPP) un Fundamentālo un Lietišķo pētījumu projektu (turpmāk – FLPP) konkursiem veido detalizētus šo konkursu nolikumus. Arī Eiropas Savienības struktūrfondu un Latvijas valsts budžeta līdzfinansētu pētniecības programmu un projektu netiešo izmaksu kārtību un likmes nosaka attiecīgo pētījumu programmu reglamentējošie MK noteikumi. Savukārt, Eiropas Savienības finansēto un/vai līdzfinansēto projektu netiešās izmaksas regulē Eiropas Parlamenta un Padomes normatīvie akti.

VPP 2018. gada 4. septembra MK noteikumu noteikumu Nr. 560¹ 14.2. apakšpunktā paredzēts, ka netiešās attiecināmās izmaksas nosaka attiecīgajā projektu pieteikumu konkursu nolikumā atbilstoši attiecīgās nozaru ministrijas veiktajam novērtējumam par programmas īstenošanas izmaksām. Ņemot vērā to, ka nozaru ministrijām nav pietiekamas datos un

¹ [2018. gada 4. septembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 560 "Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība"](#)

aprēķinos balstītas informācijas par dažādu pētījumu programmu ietvaros izmantotajām netiešo attiecināmo izmaksu likmēm, Padome, ņemot vērā savu ilggadējo pieredzi un tās rīcībā esošos datus par Latvijas un ārvalstu pētījumu programmā, ir izstrādājusi un piedāvā nozaru ministrijām Novērtējumu par netiešo izmaksu apmērus Valsts pētījumu programmās salīdzinājumā ar citiem Latvijā īstenotiem pētījumu programmu un projektu veidiem”.

Šī novērtējuma mērķis ir apkopot un salīdzināt informāciju par normatīvajos aktos noteikto netiešo izmaksu aprēķina kārtību un likmēm un to detalizāciju konkursu nolikumos, ja tāda ir piemērota. Novērtējumā arī ir apkopota informācija par projektu iesniedzēju un īstenotāju praksi, paredzot un īstenojot projektu budžetu, aprēķinot noteikto netiešo izmaksu daļu padomes administrētajos VPP, un FLPP, kā arī citos pētniecības projektos. Tādējādi šis novērtējums sniedz datus balstītu informāciju par dažādu piemēroto netiešo izmaksu aprēķina veidu un likmju īpatnībām, to iespējamo ietekmi uz sekmīgu projektu īstenošanu, samazinot iespējamus riskus, kā arī sniedz ieteikumus par optimālu netiešo izmaksu noteikšanas veidu un likmēm.

Tabula 1. apkopo normatīvajos aktos un nolikumos noteikto netiešo izmaksu noteikšanas kārtību un likmes.

Tabula 1. Netiešo izmaksu noteikšanas kārtību un likmes pētījumu projektu veidiem (*N – nacionāla mēroga pētniecības projekti, St – starptautiskās sadarbības projekti, VB – Latvijas Valsts budžets, SF VB – Struktūrfondu un Latvijas Valsts budžeta līdzfinansējums, ES – Eiropas Savienības budžets. Ar pelēku iekrāsoti projektu veidi, kuros jauni projektu pieteikumu konkursi vairs nav paredzēti.*)

Mērogs	Finansējums	Projektu veids	Dokuments, kas nosaka netiešās izmaksas	Netiešās izmaksas noteiktas kā daļa no		
				tiešajām izmaksām	tiešajām izmaksām, izņemot ārējo pakalpojumu izmaksas	atlīdzības izmaksām
N	VB	VPP līdz 08.06.2023	MK noteikumi	 25%		
		VPP no 09.06.2023 ¹	Nolikums		 līdz 15%	
		VPP LK – RVA ²	Nolikums			 15%
		FLPP no 2018/1	Nolikums	 līdz 10%		
		FLPP no 2019/1	Nolikums	 10%		
		FLPP no 2020/2	Nolikums	 20%		
		FLPP no 2022/1	Nolikums			 15%
	SF VB	1.1.1.1. pasākums	MK noteikumi		 25%	
		1.1.1.2. pasākums	MK noteikumi			 15%
		1.1.1.3. pasākums	MK noteikumi		 25%	
1.1.1.9. pasākums		MK noteikumi			 15%	
St	VB	Starp. sadarbības ³	MK noteikumi		 līdz 25%	
	ES	Apvāršnis Eiropa	ES Regula		 25%	

¹ izņemot VPP “Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai”;

² VPP “Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai”;

³ ERA-NET, Eiropas partnerību, EUREKA ... projekti, pilnu uzskaitījumu skat. 2015. gada 26. maija Ministru kabineta noteikumi Nr.259 “Atbalsta piešķiršanas kārtība dalībai starptautiskās sadarbības programmās pētniecības un tehnoloģiju jomā”.

Valsts pētījumu programmas un Fundamentālo un Lietišķo pētījumu projekti

VPP, kas tika uzsāktas no 2018. gada, konkursu un projektu īstenošanas kārtību nosaka MK noteikumi Nr. 560². Šo MK noteikumu pamata versijas (spēkā līdz 08.06.2023) paredzēja fiksētu netiešo izmaksu likmi

“... 25 procentu apmērā no ... tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas.” (14.2. punkts).

Līdz ar to atsevišķu VPP konkursu nolikumi neparedzēja papildu regulāciju attiecībā pret netiešo izmaksu apmēru.

Savukārt MK noteikumu 06.06.2023. (spēkā no 09.06.2023) grozījumi³ (turpmāk - MKN 277) noteica:

“...līdz 25 procentu apmēram no ... tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas, izņemot ... tiešās attiecināmās izmaksas, kas radušās saistībā ar ārējo pakalpojumu izmaksām (tai skaitā darbu saskaņā ar uzņēmuma līgumiem). ...”. (14.2. punkts).

MK noteikumu grozījumi MKN 277 vairs neparedzēja fiksētu likmi, bet noteica tās augšējo robežu, kas sakrita ar sākotnējās versijas fiksēto likmi, kā arī paredzēja, ka aprēķinot tās kā daļu no tiešajām izmaksām, no pēdējām ir izslēdzamas ārējo pakalpojumu izmaksas. MK noteikumu grozījumi MKN 277 arī paredzēja, ka netiešās izmaksas nosaka attiecīgā projektu pieteikumu konkursu nolikumā, atbilstoši attiecīgās nozares ministrijas veiktajam novērtējumam par programmas īstenošanas izmaksām.

Papildus MK noteikumu 06.02.2024 (spēkā no 13.02.2024) grozījumi⁴ nosaka tādu pašu netiešo izmaksu regulējumu arī attiecībā uz VPP platformām un platformu projektiem (69¹.12. punkts). Jāatzīmē, ka uz pašreizējo brīdi vēl nav noslēgušies ilgtermiņa valsts pētījumu programmu "Inovāciju fonds – ilgtermiņa pētījumu programma"⁵ platformas un platformas projektu konkursi un netiešās izmaksas platformās un platformu projektos šajā apskatā netiek izskatītas.

Izskatot visus atbilstošo nozaru ministriju izsludinātos VPP nolikumus (pieejami padomes portālā⁵), kuri pieņemti pēc 06.06.2023 grozījumu stāšanās spēkā var konstatēt, ka visas VPP, izņemot VPP “Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai”, netiešās izmaksas nosaka kā:

“...vienotu likmi līdz 15 (piecpadsmit) procentu apmēram no ... tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas, izņemot ... tiešās attiecināmās izmaksas, kas radušās saistībā ar ārējo pakalpojumu izmaksām (tai skaitā darbu saskaņā ar uzņēmuma līgumiem).” (definīcija no VPP “Izglītība” nolikuma, 7. punkts).

² 2018. gada 4. septembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 560 “Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība”

³ 2023. gada 6. jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr. 277 “Grozījumi Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumos Nr. 560 “Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība”

⁴ 2024. gada 6. februāra Ministru kabineta noteikumi Nr. 94 “Grozījumi Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumos Nr. 560 “Valsts pētījumu programmu projektu īstenošanas kārtība”

⁵ Informācija Valsts pētījumu programmas īstenošanai

Savukārt VPP "Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai" konkursa nolikums saistīja fiksētu netiešo izmaksu likmi ar projektā paredzēto atalgojuma apmēru:

"... vienoto likmi 15 (piecpadsmi) procentu apmērā no tiešajām attiecināmajām ... zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksām. ...". (27. punkts).

Netiešo izmaksu aprēķināšanas kārtība VPP konkursos atšķiras pēc tā vai tās tiek aprēķinātas no zinātniskās grupas atalgojuma izmaksām vai tiešajām izmaksām, un pēdējā gadījumā vai tiešajās izmaksās tiek vai netiek iekļautas arī ārējo pakalpojumu izmaksas. Tā kā sadalījums starp tiešo izmaksu veidiem pat viena veidu programmu dažādos projektos ir atšķirīgs, tad, skatot netiešās izmaksas pret dažādiem tiešo izmaksu veidiem, tās var variēt. Papildus atšķirību ienes iespēja projektu īstenotājiem neparedzēt maksimāli pieļaujamo netiešo izmaksu likmi, bet aprobežoties ar zemāku likmi, vairāk līdzekļu novirzot tiešajām – tieši ar pētniecību saistītajām izmaksām. Netiešo izmaksu daļa pret šiem trīs tiešo izmaksu veidiem, no kuriem aprēķina netiešās izmaksas, kā arī pret kopējo projekta budžetu padomes administrētajiem VPP un FLPP projektiem kopš 2018. gada apkopota 2. tabulā (VPP gadījumā ņemti vērā projekti, kuri ir apstiprināti finansēšanai līdz 2023. gadam ieskaitot, skatīta plānotā netiešo izmaksu daļa VPP pieteikumos). Šāds salīdzinājums, ļauj novērtēt, vai nosakot netiešās izmaksas pret kādu vienu tiešo izmaksu veidu, praksē neveidojas būtiskas atšķirības un ar to saistītie riski, skatot pret citām tiešajām izmaksām.

Vērojams, ka līdz grozījumiem MK noteikumos Nr. 277 VPP pieteikumos bija paredzēta netiešo izmaksu vienotā likme 25% no tiešajām izmaksām, kas līdz ar to veidoja 20% no visām projektu izmaksām jeb budžeta. Skatot netiešās izmaksas pret tiešajām attiecināmajām izmaksām, atskaitot ārējo pakalpojumu izmaksas, tās vidēji bija nedaudz augstākas - 26,9%, bet, skatot pret zinātniskās grupas atalgojuma izmaksām, vidēji veidoja vēl augstāku daļu no tām 32,1%.

Stājoties spēkā grozījumiem MK noteikumos Nr. 277, VPP Īstenošanas un uzraudzības komisijas, kuras apstiprināja par attiecīgo VPP atbildīgās ministrijas, VPP nolikumos paredzēja būtiski zemākas netiešo izmaksu likmes, nosakot netiešo izmaksu aprēķina kārtību atbilstoši vienam no iepriekš minētajiem diviem veidiem. Programmu projektos, kuros netiešās izmaksas noteiktas kā daļa no tiešajām izmaksām, no kurām izslēgtas ārējo pakalpojumu izmaksas, skatot pret kopējo projekta budžetu, to īpatsvars samazinājās, salīdzinot ar iepriekšējo aprēķina kārtību, no 20% līdz vidēji 11,3%. Savukārt skatot tās pret atlīdzības izmaksām, to īpatsvars kritās apmēram divas reizes un sasniedza vidējo vērtību 16,4%, kas tomēr ir augstāka kā otrajā jaunajā modelī paredzētie 15%. Salīdzinot netiešo izmaksu daļu no tiešajām izmaksām, no kurām izslēgtas ārējo pakalpojumu izmaksas, ar šādu izmaksu daļu no visām tiešajām izmaksām, var redzēt, ka šī daļa samazinās vidēji no 14,4% līdz 12,7, kas skaidrojams ar to, ka ārējo pakalpojumu izmaksas veido salīdzinoši nelielu izmaksu daļu. Līdz šim vienīgajā VPP "Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai" projektā, kurā netiešās izmaksas noteiktas kā daļa no atlīdzības izmaksām, skatot tās pret tiešajām izmaksām, no kurām izslēgtas ārējo pakalpojumu izmaksas, netiešās izmaksas veido 13,6% no šīm tiešajām izmaksām. "

Jāatzīmē, ka projektu pieteikumos, kas sagatavoti atbilstoši nosacījumam, ka netiešās izmaksas var veidot līdz 15% no tiešajām izmaksām, no kurām izslēgtas ārējo pakalpojumu

izmaksas, projektu iesniedzēji bieži neizmantoja šo maksimāli pieļaujamo robežu un aprobežojas vidēji ar 14,4%, vairāk resursu novirzot tieši pētniecībai.

Tabula 2. Netiešo izmaksu aprēķina kārtība un netiešo izmaksu daļa (vidējās vērtības) no citiem izmaksu veidiem VPP un FLPP projektos.

Projektu veids	Netiešo izmaksu regulējošais dokuments	Netiešo izmaksu likme	Netiešās izmaksas no projekta visām izmaksām jeb projekta budžetu (%)	Netiešās izmaksas no tiešajām attiecināmajām izmaksām (%)	Netiešās izmaksas no tiešajām attiecināmajām, atskaitot ārējo pakalpojumu izmaksas izmaksām (%)	Netiešās izmaksas no zinātniskās grupas atalgojuma izmaksām (%)
VPP līdz 08.06.2023*	MK noteikumi	25% no tiešajām izmaksām	20,0	25,0	26,9	32,1
VPP no 09.06.2023, izņemot VPP "Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai"***	Nolikums	līdz 15% no tiešajām izmaksām, atskaitot ārējo pakalpojumu izmaksas	11,3	12,7	14,4	16,4
VPP no 09.06.2023 VPP "Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai"***	Nolikums	15% no zinātniskās grupas atlīdzības izmaksām	11,1	12,5	13,6	15,0
FLPP 2018/1**	Nolikums	līdz 10% no tiešajām izmaksām	8,8	9,7	-	11,4
FLPP 2019/1**	Nolikums	10% no tiešajām izmaksām	9,0	9,9	-	12,0
FLPP 2022/2**	Nolikums	20% no tiešajām izmaksām	16,1	19,1	-	23,7
FLPP 2024/1*	Nolikums	15% no zinātniskās grupas atlīdzības izmaksām	11,3	12,7	13,1	15,0

* skatītas plānotās netiešās izmaksas projektu iesniegumos, kuri ir apstiprināti finansēšanai;

**skatītas netiešās izmaksas vidēji visos viena konkursa īstenotajos projektos.

FLPP konkursu un projektu īstenošanu kopš 2018. gada reglamentējošie MK kabineta noteikumi Nr. 725⁶ nenosaka netiešo izmaksu likmes. Netiešo izmaksu likmes ir noteiktas FLPP konkursu nolikumos (pieejami padomes portālā⁷, attiecīgi).

⁶ 2017. gada 12. decembra Ministru kabineta noteikumi Nr. 725 "Fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu izvērtēšanas un finansējuma administrēšanas kārtība"

⁷ Informācija īstenotājiem

FLPP 2018/1 un FLPP 2028/2 konkursu nolikumi paredz netiešās izmaksu augšējo robežu, saistot to ar visām tiešajām izmaksām:

“... līdz desmit procenti no tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas. ...” (FLPP 2018/1 nolikums, 20.2. punkts).

FLPP 2019/1, FLPP 2020/1 un FLPP 2021/1 nolikumi jau nosaka vienotu likmi, arī saistot to ar visu tiešo izmaksu kopsummu:

“...vienoto likmi 10 procentu apmērā no ... tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas;...”. (FLPP 2019/1 nolikums, 22.2. punkts).

FLPP 2020/2 zinātnieku individuālo projektu iesniegumu konkursa nolikumā tika noteikta atšķirīga un augstāka netiešo izmaksu likme, joprojām to saistot ar visu tiešo izmaksu kopsummu:

“...vienoto likmi 20 procentu apmērā no ... tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas;...”. (18.2. punkts).

Sākot ar FLPP 2022/1 konkursa nolikumu, vienotā likme ir saistīta ar zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksām:

“...vienoto likmi 15 procentu apmērā no zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksām.”. (FLPP 2022/1 nolikums, 18.3. punkts).

Ja sākotnējie trīs formulējumi ietver tiešajās attiecināmajās izmaksās arī ārējo pakalpojumu izmaksas, tad pēdējais formulējums jau pēc būtības tās izslēdz.

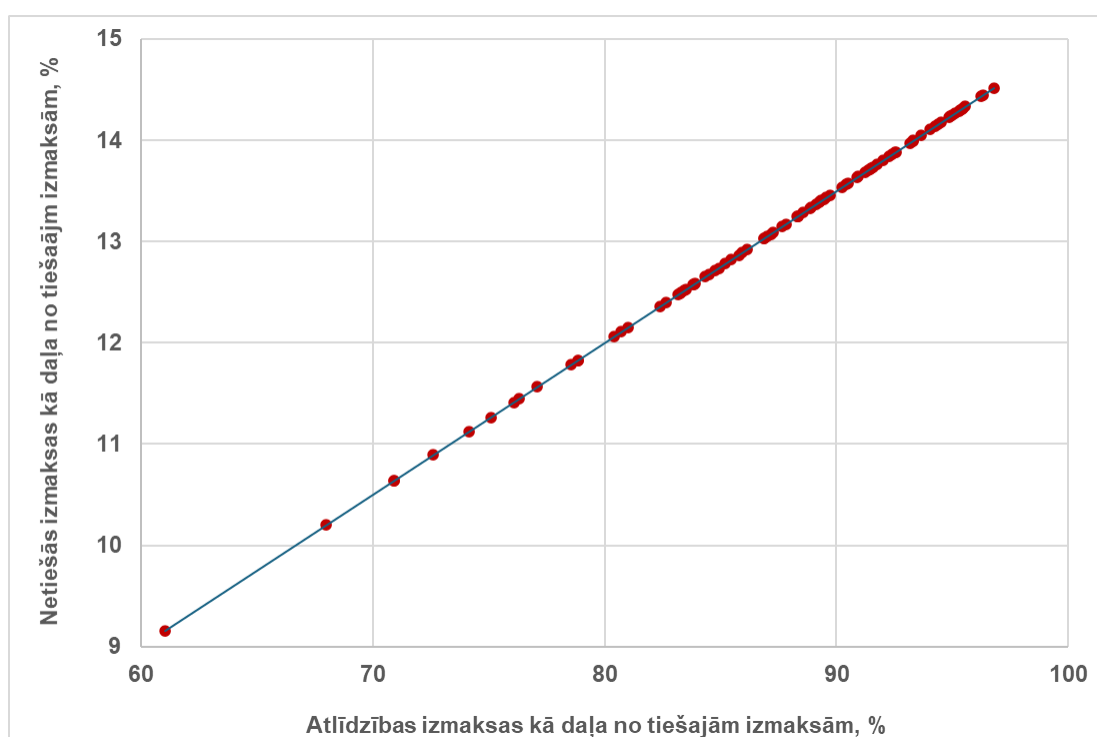
FLPP projektos piemērojamā netiešo izmaksu daļa pret citiem izmaksu veidiem, no kuriem aprēķina netiešās izmaksas, aptverot piemērus no visiem četriem aprēķinu kārtības veidiem, ir apkopota 2. tabulā. Pēdējā notikušā FLPP 2024/1 konkursā skatītas paredzētās netiešās izmaksas finansēto projektu iesniegumos, bet FLPP 2018/1, FLPP 2019/1 un FLPP 2020/2 konkursu gadījumos skatītas netiešās izmaksas vidēji visos viena konkursa īstenotajos projektos.

Nosakot FLPP konkursos kopš 2022. gada netiešās izmaksas kā 15% no atlīdzības izmaksām, ir par ~2-3% pieaugusi netiešo izmaksu daļa gan pret kopējo budžetu, gan arī pret visām tiešām izmaksām un atlīdzības izmaksām, salīdzinot ar FLPP 2018/1 un FLPP 2019/1, kas ir piemēri netiešo izmaksu definēšanai līdz 10% no visām tiešajām izmaksām. FLPP 2020/2 konkursa gadījumā noteikta 20% netiešo izmaksu daļa no visām tiešajām izmaksām, jeb no kopējā budžeta un atlīdzības izmaksām, kas ir jāvērtē kā nozares politikas lēmums COVID-19 krīzes apstākļos šīs krīzes pārvarēšanai.

Salīdzinot netiešās izmaksas FLPP 2024/1 konkursa finansētos projektos ar VPP finansētiem projektiem pēc 09.06.2023., praktiski nav būtisku atšķirību, skatot vidējās netiešās izmaksas pret kopējām projektu izmaksām, visām tiešajām izmaksām vai tiešajām izmaksām, atskaitot ārējo pakalpojumu izmaksas. Līdz ar var teikt, ka nav netiešo izmaksu īpatsvara būtisku atšķirību kopš 2023. gada uzsāktajos FLPP un VPP projektos.

Toties FLPP 2024/1 konkursā finansēšanai apstiprinātais lielais projektu skaits – 91 projekts ļauj izprast atšķirības starp viena konkursa projektiem attiecībā pret netiešo izmaksu

noteikšanas veidu un to, kādu budžeta sadalījumu šādā situācijā paredz projektu īstenotāji. Ir vērojama ļoti liela izkliede netiešo izmaksu daļas lielumā starp finansētajiem projektiem. Attēls 1. parāda kopējo sakarību, ka netiešo izmaksu daļa pret tiešajām izmaksām krītas, samazinoties atlīdzības izmaksu daļai pret tiešajām izmaksām (no tiešajām izmaksām izslēgtas ārējo pakalpojumu izmaksas). FLPP 2024/1 konkursa finansēto projektu iesniedzēji visbiežāk ir plānojuši atlīdzības izmaksas 80-95% no visām tiešajām izmaksām, kas ļāvis saglabāt 12-14,5% netiešajās izmaksās attiecībā pret tiešajām izmaksām. Mazāka projektu daļa atlīdzībai paredz 70-80% no tiešajām izmaksām, kas rezultējās 10,5-12% apjomu netiešajās izmaksās un tikai atsevišķi divi projekti atlīdzībai paredz mazāku apjomu (attiecīgi 61,0% un 68,0%) un attiecīgi 9,2% un 10,2% apjomu netiešajās izmaksās. FLPP 2024/1 finansētajos konkursa projektos vidēji 87,1% no visiem tiešajiem izdevumiem, izslēdzot ārpalpojumu izmaksas, tika paredzēti tieši atlīdzības izdevumiem.

Attēls 1. Netiešo izmaksu daļa no tiešajām izmaksām atkarībā no atlīdzības daļas no tiešajām izmaksām (no tiešajām izmaksām izslēgtas ārējo pakalpojumu izmaksas), FLPP 2024/1 konkursa finansēto projektu sadalījums.

Skatot netiešo izmaksu daļu vienīgajā VPP “Latvijas kultūra – resurss valsts attīstībai” projektā, kurā šīs izmaksas tika aprēķinātas kā daļa no atlīdzības izmaksām, arī konstatējams, ka atlīdzības izmaksas sastāda pietiekami lielu daļu no tiešajām izmaksām, kas ļauj saglabāt 12,5% netiešo izmaksu daļu pret visām tiešajām izmaksām.

Līdz ar to VPP un FLPP projekti, kuros ir paredzēta tieši lielāka daļa citiem tiešajiem izmaksu veidiem, izņemot zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksu daļu, ir mazāk izdevīga zinātniskajām institūcijām, jo ir mazāk resursu, ar ko tām “apkalpot” šos projektus jeb, kā norādīts attiecīgajos nolikumos, institūcijas “... atbalsta un nodrošina atbilstošus apstākļus atbalstāmo darbību īstenošanai un rezultātu sasniegšanai...”, kā arī netiek atbalstīts šo

institūciju kapacitātes pieaugums. Tas var veicināt institūciju administrācijas spiedienu uz projektu sagatavotājiem – zinātniekiem projekta līdzekļus pamatā paredzēt tieši zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksām, līdz minimumam samazinot cita veida tiešās attiecināmās izmaksas. Tas savukārt var apgrūtināt tādu FLPP un VPP projektu īstenošanu un mērķu sasniegšanu, kuros izdevumi cita veida, izņemot atlīdzību, tiešo attiecināmo izmaksu segšana ir būtiska. Tas var atsaukties arī uz šādu projektu īstenošanas kvalitāti.

Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansētas pētījumu programmas

Pētījumu veikšanai finansējums bija paredzēts Eiropas Savienības fondu 2014.-2020. gada plānošanas perioda (projektu īstenošana noslēgusies) un ir paredzētas pašreizējā 2021.–2027. gada plānošanas perioda (ir izsludināti projektu konkursi) Eiropas Savienības struktūrfondu un Latvijas valsts budžeta līdzfinansētās pētniecības programmās. Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansētu programmu un projektu īstenošanu regulē Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 1303/2013⁸ (turpmāk – regula), kura paredz trīs veidu vienotās likmes netiešo izmaksu finansējumam:

“... a) vienota likme līdz 25 % no atbilstīgajām tiešajām izmaksām ar noteikumu, ka likmi aprēķina, pamatojoties uz taisnīgu, godīgu un pārbaudāmu aprēķina metodi vai metodi, ko saskaņā ar shēmām attiecībā uz dotācijām, kuras pilnībā finansē dalībvalsts, piemēro līdzīga veida darbībai un atbalsta saņēmējam;

b) vienota likme līdz 15 % no atbilstīgajām tiešajām personāla izmaksām, neprasot dalībvalstij veikt nekādu aprēķinu, lai noteiktu piemērojamo likmi;

c) vienota likme, ko piemēro atbilstīgajām tiešajām izmaksām, pamatojoties uz pašreizējām metodēm un atbilstošajām likmēm, kas Savienības politikas virzienos piemērojamas līdzīga veida darbībai un atbalsta saņēmējam.

Komisija tiek pilnvarota saskaņā ar 149. pantu pieņemt deleģētos aktus, lai papildinātu noteikumus par šā punkta pirmās daļas c) apakšpunktā minēto vienoto likmi un saistītajām metodēm.” (68. pants).

Praktiskas ievirzes pētījumu projektu gadījumā MK noteikumu normas ir bāzētas uz regulas 68.a) pantu, kas netiešo izdevumu vienoto likmi saista ar tiešajām izmaksām. Iepriekšējā perioda programmu "Praktiskas ievirzes pētījumi" regulējošie MK noteikumi Nr. 34⁹ paredz, ka "Praktiskas ievirzes pētījumi" programmas ar saimniecisku darbību nesaistītam projektam netiešās izmaksas nosaka:

⁸ [Eiropas Parlamenta un Padomes regula \(ES\) Nr. 1303/2013 \(2013. gada 17. decembris\), ar ko paredz kopīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu, Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un vispārīgus noteikumus par Eiropas Reģionālās attīstības fondu, Eiropas Sociālo fondu, Kohēzijas fondu un Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu un atceļ Padomes Regulu \(EK\) Nr. 1083/2006. OV L 347, 20.12.2013, p. 320–469.](#)

⁹ [2016. gada 12. janvāra Ministru kabineta noteikumi Nr. 34 "Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 1.1.1. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt Latvijas zinātnisko institūciju pētniecisko un inovatīvo kapacitāti un spēju piesaistīt ārējo finansējumu, ieguldot cilvēkresursos un infrastruktūrā" 1.1.1.1. pasākuma "Praktiskas ievirzes pētījumi" un 13.1.2. specifiskā atbalsta mērķa "Atveseļošanas pasākumi izglītības un pētniecības nozarē \(ERAF\)" 13.1.2.1. pasākuma "Praktiskas ievirzes pētniecība" īstenošanas noteikumi"](#)

“... vienoto likmi 25 procentu apmērā no ... tiešo attiecināmo izmaksu kopsummas, izņemot tiešās attiecināmās izmaksas saistībā ar apakšuzņēmuma līgumu slēgšanu un izmaksas saistībā ar resursiem, ko nodrošinājušas trešās personas un kas netiek izmantoti finansējuma saņēmēja telpās vai pētījumu objektos, kā arī finansiālu atbalstu trešajām personām” (35. punkts).

Tādu pašu netiešo izmaksu noteikšanas kārtību nosaka arī pašreizējā perioda atbilstošo projektu (1.1.1.3. pasākuma) reglamentējošie MK Noteikumi Nr. 407¹⁰ (35. punkts).

Savukārt cilvēkresursu attīstības pētījumu projektiem MK noteikumi izmanto regulas 68.b) pantā paredzēto kārtību, kas netiešo izmaksu vienoto likmi saista ar personāla izmaksām. Iepriekšējā perioda cilvēkresursu pētniecībā atbalsta 1.1.1.2. pasākuma "Pēcdoktorantūras pētniecības atbalsts" reglamentējošie MK noteikumi Nr.50¹¹ paredz, ka programmas projektos netiešās izmaksas nosaka:

“... vienoto likmi 15 procentu apmērā no ... minētajām tiešajām attiecināmajām personāla izmaksām”(38. punkts).

Līdzīgas ievirzes pašreizējā perioda 1.1.1.9. pasākuma "Pēcdoktorantūras pētījumi" reglamentējošie MK noteikumi Nr. 35¹² arī izmanto šo pieeju netiešo izmaksu noteikšanai (51. punkts).

Latvijā īstenotajiem Eiropas Savienības fondu līdzfinansētajiem pētījumu projektiem patreiz nepiemēro regulas 68.c) pantā paredzēto kārtību.

Starptautiskās sadarbības pētījumu programmas un projekti

Pētniecības un inovācijas pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" projektus, kurus pamatā īsteno augstskolu, zinātnisko institūciju un cita veida institūciju starptautiski konsorcijs un tikai atsevišķos gadījumos vienas valsts viena institūcija, finansē pilnībā, vai līdzfinansē Eiropas Savienība. Pašreizējās pamatprogrammas dalības noteikumus nosaka Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 2021/695¹³, paredzot arī netiešo izmaksu aprēķina kārtību un likmi. Regulas nosaka:

“... ir 25 % no kopējām tiešajām attiecināmajām izmaksām, izņemot tiešās attiecināmās izmaksas, kas radušās saistībā ar apakšuzņēmuma līgumu slēgšanu,

¹⁰ [2024. gada 25. jūnija Ministru kabineta noteikumi Nr. 407 “Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 1.1.1. specifiskā atbalsta mērķa "Pētniecības un inovāciju kapacitātes stiprināšana un progresīvu tehnoloģiju ieviešana kopējā P&A sistēmā" 1.1.1.3. pasākuma "Praktiskas ievirzes pētījumi" īstenošanas noteikumi”.](#)

¹¹ [2016. gada 19. janvāra Ministru kabineta noteikumi Nr. 50 “Darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" 1.1.1. specifiskā atbalsta mērķa "Palielināt Latvijas zinātnisko institūciju pētniecisko un inovatīvo kapacitāti un spēju piesaistīt ārējo finansējumu, ieguldot cilvēkresursos un infrastruktūrā" 1.1.1.2. pasākuma "Pēcdoktorantūras pētniecības atbalsts" īstenošanas noteikumi”.](#)

¹² [2024. gada 9. janvāra Ministru kabineta noteikumi Nr. 35 “Eiropas Savienības kohēzijas politikas programmas 2021.–2027. gadam 1.1.1. specifiskā atbalsta mērķa "Pētniecības un inovāciju kapacitātes stiprināšana un progresīvu tehnoloģiju ieviešana kopējā P&A sistēmā" 1.1.1.9. pasākuma "Pēcdoktorantūras pētījumi" īstenošanas noteikumi.](#)

¹³ [Eiropas Parlamenta un Padomes Regula \(ES\) 2021/695 \(2021. gada 28. aprīlis\), ar ko izveido pētniecības un inovācijas pamatprogrammu “Apvārsnis Eiropa”, nosaka tās dalības un rezultātu izplatīšanas noteikumus un atceļ Regulas \(ES\) Nr. 1290/2013 un \(ES\) Nr. 1291/2013 \(Dokuments attiecas uz EEZ\). OV L 170, 12.5.2021, p. 1–68.](#)

finansīālo atbalstu trešām personām un jebkuras vienības izmaksām vai fiksētajām summām, kas ietver netiešās izmaksas.” (35. panta 1. daļa).

Punkta 2. daļa nosaka, ka atsevišķos gadījumos, ja tas noteikts attiecīgajā Darba programmā, netiešās izmaksas var deklarēt kā fiksētas summas vai vienības izmaksas. Tomēr pēdējais nosacījums jāuzskata par atsevišķiem izņēmuma gadījumiem.

Līdzās pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" starptautiskajiem pētniecības projektiem, Latvijas institūcijas piedalās arī cita veida starptautiskās sadarbības programmās pētniecības un tehnoloģiju jomā. Jāatzīmē, ka šīs programmas un projektus arī īsteno starptautiski konsorcijs, kurus veido dažādu valstu zinātniskās un cita veida institūcijas. Tomēr katras valsts institūciju dalības nosacījumus nosaka un dalību līdzfinansē valsts, ko pārstāv šī institūcija. Latvijas institūciju dalību reglamentē MK noteikumi Nr. 259¹⁴ un līdzfinansējumu piešķir no valsts budžeta (detalizēti skat. noteikumu 5. punktā). Kā pazīstamākas šāda veida programmas jāmin (pilnu uzskatījumu skat. noteikumu 4. punktā):

- pamatprogrammas "Apvārsnis 2020" ERA-NET COFUND aktivitātes ERA-NET aktivitātes) ietvaros atbalstīti projekti;
- pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" Eiropas partnerību ietvaros atbalstīti projekti;
- EUREKA programmas klasteru ietvaros atbalstīti projekti.

Jāatzīmē, ka šādu projektu īstenošanas un finansēšanas noteikumi ir saskaņoti starp dalībvalstu institūcijām, kuras koordinē attiecīgo pētniecības un tehnoloģiju programmu un projektu finansēšanu un īstenošanu, un šo konkursu nolikumi ir kopēji visām dalībvalstis pārstāvošajām organizācijām. Tas ļauj nodrošināt, ka visas institūcijas īsteno šos projektus, ievērojot vienādus nosacījumus. Pretējā gadījumā projektu īstenošana būtu apgrūtināta. Jāatzīmē, ka MK noteikumu Nr. 259 2.27. punkts nosaka, ka projektu īstenošana jānodrošina atbilstoši iepriekš minētajai Eiropas Parlamenta un Padomes regulai 2021/695, tādējādi paredzot vienotu pieeju starptautisku pētniecības, attīstības un inovāciju projektu īstenošanai arī Latvijas šo projektu dalībniekiem. Netiešās izmaksas šajos projektos no valsts līdzfinansējuma Latvijas dalībniekam:

“... nepārsniedz 25 procentus no projekta tiešo izmaksu summas, kurā nav ieskaitītas ... ārpakalpojumu izmaksas;...”. (13.1.2. punkts).

Pēc būtības netiešo izmaksu noteikšanas kārtība un likme pamatprogrammas "Apvārsnis Eiropa" projektos un starptautiskās pētniecības sadarbības projektos ir vienāda.

¹⁴ [2015. gada 26. maija Ministru kabineta noteikumi Nr.259 "Atbalsta piešķiršanas kārtība dalībai starptautiskās sadarbības programmās pētniecības un tehnoloģiju jomā"](#)

Secinājumi un ieteikumi

Pašreiz, neviens no apskatītajiem Latvijā īstenoto pētniecības programmu veidiem vai starptautiskām programmām, kuros piedalās Latvijas pētniecības institūcijas, vairs neparedz netiešo izmaksu noteikšanas kārtību, kuros būtu iekļautas arī ārpalpojumu vai līdzīgas izmaksas un tādu praksi vairs nebūtu vēlams atjaunot. Netiešās izmaksas tiek saistītas tikai ar izmaksām, kuras veic tikai pašas pētniecību īstenojošās institūcijas. Savukārt ārējo pakalpojumu izmaksas pēc būtības jau ietver netiešās izmaksas, kuras ārējo pakalpojumu sniedzējs ir ietvēris pakalpojumu cenā.

Nosakot netiešo izmaksu noteikšanas kārtību, būtu vēlams izvēlēties par šo izmaksu aprēķinu pret kādu no diviem tiešo izmaksu veidiem:

1. atlīdzības izmaksām;
2. tiešajām izmaksām, izņemot ārējo pakalpojumu izmaksas.

Zinātniskajām institūcijām draudzīgāka un to administrācijām vēlamāka būtu tieši netiešo izmaksu aprēķina kārtība no tiešajām attiecināmajām izmaksām, izņemot ārējo pakalpojumu izmaksas. Netiešo izmaksu likmes noteikšana pret atlīdzības izmaksām būtu mazāk vēlama, jo tas neizdevīgā pozīcijā nostādītu projektus, kuros ir lielāks īpatsvars tieši citām tiešajām attiecināmajām izmaksām (izņemot ārējo pakalpojumu izmaksas, kas ir katram projektam specifiskas un līdz ar objektīvas izmaksas) un radītu interesi iesniedzējiem, arī administrācijas spiediena ietekmē, pēc iespējas palielināt atlīdzības izmaksu daļu. Tas arī varētu negatīvi ietekmēt atsevišķu VPP un FLPP projektu īstenošanas kvalitāti. Nav pamata uzskatīt, ka projektu, kuros ir paredzēts mazāk atalgojumam, bet vairāk nepieciešamas izmaksas inventāra, instrumentu un materiālu iegādei, amortizācijas izmaksas, pakalpojumiem, izmaksas, komandējumiem, publicēšanās izdevumiem, īstenošanas nodrošināšana jeb "apkalpošana" zinātniskajām institūcijām prasa mazāk resursu. Netiešo izmaksu likmes noteikšana pret atlīdzības izmaksām būtu pieļaujama kā atsevišķs izņēmums, kad visi programmas projekti ir ar salīdzinoši līdzīgu budžeta sadalījumu pa izmaksu veidiem un atlīdzības izmaksas veido galveno tiešo izmaksu daļu (virs 80%).

Būtu vēlams pāriet uz netiešo izmaksu likmes formulējumu nosakot tās, kā noteiktu maksimālo (līdz) procentu likmi no izvēlētās tiešo izmaksu kopsummas. Tas atļautu pašiem iesniedzējiem, zinot konkrētos apstākļus un iespējas katra VPP, FLPP vai cita veida projekta īstenošanai, sabalansēt starp zinātniskās grupas locekļu atlīdzības izmaksām, citām tiešajām un netiešajām izmaksām, nepārkāpjot paredzēto netiešo izmaksu maksimālo likmi.

Nosakot dažādu veidu pētniecības projektiem, vai vismaz VPP un FLPP, vienādu netiešo izmaksu aprēķina kārtību un vienādu maksimālo pieļaujamo likmi tie būtu vieglāk administrējami, to īstenošana būtu vieglāk plānojama, un institūcijām nebūtu vairāk vai mazāk vēlamu projektu veidu.

Izšķiršanās starp 10%, 15%, 25% vai citu netiešo izmaksu likmi no tiešajām izmaksām vai atlīdzības izmaksām drīzāk ir nozares politikas izšķiršanās par resursu pārdali starp tieši ar pētniecību saistītiem izdevumiem un šo pētniecību apkalpojošām aktivitātēm, tai skaitā zinātnisko institūciju kapacitātes celšanu. Izprotama ir zemākas likmes noteikšana apstākļos, kad pētniecībā tiek ieguldīts un ir pieejams ierobežots finansējums. Tomēr, starptautiskās

sadarbības projektos un Eiropas struktūrfondu līdzfinansētajos "Praktiskas ievirzes pētījumi" piemērojamā 25% likme rāda piemēru tam, kāda mūsdienās ir starptautiska (galvenokārt attīstīto Eiropas valstu) izpratne par netiešo attiecināmo izmaksu nepieciešamību un lomu sekmīgai zinātniskās darbības attīstībai un nodrošināšanai, zinātnisko institūciju funkcionēšanai un kapacitātes stiprināšanai.

Pašreizējā posmā būtu vēlams pētniecības projektiem noteikt netiešās izmaksas līdz 15% no tiešajām izmaksām, izņemot ārējo pakalpojumu izmaksas, kā arī paredzēt iesniedzējam pašam tiesības noteikt netiešo izmaksu daļu šī noteiktā ietvara robežās un sabalansēt pētījuma budžetu, ņemot vērā iespējas un nepieciešamību. Tas ir arī zināms kompromiss resursu sadalē starp tieši pētniecības aktivitātēm un to "apkalpošanu" no netiešajām izmaksām.. Perspektīvā, pieaugot pētniecības finansējumam, būtu jārod iespēja pāriet uz augstāku maksimālo pieļaujamo netiešo izmaksu daļu līdz 25% no tiešajām izmaksām, izņemot ārējo pakalpojumu izmaksas. Tas šajā aspektā ļautu izlīdzināt atšķirības starp no Latvijas budžeta finansētajiem VPP un FLPP projektiem un Eiropas Savienības struktūrfondu līdzfinansētiem un starptautiskās sadarbības projektiem.